

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва закладу вищої освіти)

Факультет/інститут _____ геолого-географічний

Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів



«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи

Запорожченко О. В.

_____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський)

Спеціальність _____ 014.07 Середня освіта (Географія)
(код і назва спеціальності (тей))

2017 р.

Розробник:(вказати прізвища, наукові ступені, вчені звання та посади розробників)
Біланчин Ярослав Михайлович – кандидат географічних наук, доцент, зав. кафедри
грунтознавства і географії ґрунтів;
Попельницька Наталія Олександрівна - кандидат географічних наук, провідний фахівець
кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів.

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів
Протокол № 1 від "31" серпня 2017 року
Завідувач кафедри _____
(підпис) _____ Біланчин Я.М.
(прізвище та ініціали)

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією (НМК)
геолого-географічного факультету:
Протокол № 1 від "05" вересня 2017 року
Заст.голови НМК _____
(підпис) _____ Чепіжко О.В.
(прізвище та ініціали)

Вступ

Навчальна програма дисципліни “Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) спеціальності 014.07 Середня освіта (географія).

(назва рівня вищої освіти) (код і назва спеціальності)

Предметом навчальної дисципліни є сучасна структура, зміст і завдання краєзнавчо-туристичної роботи в закладах освіти туристично-краєзнавчих досліджень, організація навчально-виховного процесу та його методолого-методичне забезпечення.

Місце навчальної дисципліни в структурі освітнього процесу.

Вивчення дисципліни базується на знаннях нормативних і професійно-орієнтованих дисциплін освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). У подальшому отримані знання будуть використані для написання бакалаврської кваліфікаційної роботи, доповідей на конференції та наукових статей.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Методичні основи краєзнавчо-туристичної роботи

Змістовий модуль 2. Організація краєзнавчо-туристичної роботи

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомити з історією, теорією і практикою краєзнавчо-туристичної діяльності, зокрема із структурою, класифікацією видів та напрямів краєзнавства, особливостями проведення тематичних краєзнавчих досліджень тощо, сформувані у студентів організаційно-методичні навички і вміння щодо організації в шкільних умовах вивчення рідного краю і використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі.

Завдання – сформувані у студентів відповідні уміння і компетентності та основи педагогічної майстерності, що базуються на знаннях теоретичних і методолого-методичних основ організації краєзнавчо-туристичної діяльності в закладах освіти, приміненні раціональних методів, прийомів і технологій, засобів навчання і практичної підготовки фахівців зазначеного курсу.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних: ЗК1. Знати й розуміти предметну область та розуміння професійної діяльності; ЗК2. Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів); ЗК4. Здатність працювати в команді, вести активний спосіб життя; ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях; ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

б) фахових: ФК5 - Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних знань для підвищення професійної майстерності; ФК6 - Здатність здійснювати професійну діяльність вчителя географії, класного керівника, педагога-організатора позакласної та позашкільної виховної роботи на основі аналізу та осмислення педагогічної діяльності, застосування творчого підходу, інноваційних методів та освітніх технологій для відповідного забезпечення належної якості навчально-виховного процесу в закладах освіти; ФК7 - Володіння методикою географічних досліджень, здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати за допомогою інноваційних технологій; ФК8 - Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії; ФК10 - Здатність розуміти та пояснювати особливості фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та

біогеоценозах; ФК12- Здатність до системного географічного мислення, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства; ФК13- Здатність використовувати знання теоретичних основ краєзнавства для оцінки природних умов, розвитку економіки, населення та соціальної сфери рідного краю; ФК19- Здатність демонструвати знання і розуміння основних понять, теорій, методів, принципів, технологій і методик в області топографії та картографії й здатність проводити польові, дистанційні й камеральні дослідження, готувати технічні звіти та оформлювати результати проведених досліджень з використанням сучасного геоінформаційного, геодезичного та навігаційного обладнання; ФК22- Знання теорій, категорій і понять про сутність, принципи, зміст, форми і методи навчання і виховання; здатність володіти навичками викладання та навчання, знання сучасних освітніх технологій і методик для формування загальних і предметних компетентностей

Програмними результатами вивчення дисципліни є:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент:

ПРН3 - усвідомлює зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом чинників різного характеру; розуміє наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства; знає важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності;

ПРН4 - Знає основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства;

ПРН5 - Знає психолого-педагогічні аспекти навчання і виховання учнів: вікові та індивідуальні психологічні особливості особистості учня, основні психічні процеси, зміст педагогічних теорій, основні категорії педагогіки, методи педагогічних досліджень, закономірності, принципи та методи навчання та виховання, особливості фізичного розвитку учня, функціональні обов'язки вчителя та класного керівника тощо;

ПРН6 - Знає та розуміє закономірності територіальної організації суспільного виробництва, населення, культури та релігій, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах, в Україні та її регіонах, територіального планування;

ПРН8 - Знає та розуміє сутність дисциплін, їх місце та роль у формуванні різносторонньо розвиненого фахівця географа;

ПРН10 - Знає сучасні теоретичні та прикладні основи методики навчання географії в загальноосвітній школі;

ПРН13- Виконує функціональні обов'язки вчителя географії та класного керівника, педагогічно мислить, застосовує творчий підхід до педагогічної діяльності, моделює та розв'язує педагогічні ситуації, планує навчально-виховну роботу з дітьми, педагогами та батьками, застосовує індивідуальний підхід;

ПРН14- Проводить польові природознавчі, фізико-географічні й суспільно-географічні, а також педагогічні дослідження, інтерпретує отримані результати досліджень, застосовує їх у професійній діяльності для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої і природоохоронної роботи;

ПРН16- Уміє охарактеризувати регіони, ландшафти і біогеоценози, пояснити їх особливості і взаємозв'язки, сформовані географічним положенням та іншими географічними факторами;

ПРН17 - Вміло організовує шкільне та туристичне краєзнавство, збирає, упорядковує і використовує краєзнавчі матеріали, вміє працювати з різними джерелами краєзнавчої інформації; формує в учнів екологічні цінності й відповідальне ставлення до природи, повагу культурних цінностей і традицій місцевого населення під час краєзнавчих

екскурсій і туристичних походів, вміє розробити комплекс вправ з метою забезпечення ефективного виконання польової практичної та краєзнавчо-туристичної діяльності;

ПРН18- Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій;

ПРН21- Вміє оцінити здоров'я особистості, визначити допустимий рівень фізичного навантаження, розробити комплекс вправ з метою забезпечення ефективного виконання польової практичної та краєзнавчо-туристичної діяльності;

ПРН26- Розуміє значення культури як форми людського існування, цінує різноманіття та мультикультурність світу і керується у своїй діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу і співробітництва;

ПРН29- Здатний проектувати траєкторію власного професійного розвитку і вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання предметні компетентності.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Знати

- основні особливості позаурочної форми навчання;
- природні ресурси території та об'єкти ПЗФ, знати їх географію;
- окремі навчальні елементи з врахуванням вікових особливостей учнів;
- сутність наукової проблеми, чинники розвитку та наслідки функціонування тих чи інших напрямів географічного дослідження території.

Вміти

- організовувати та проводити навчання географії у вигляді екскурсії, географічного вечора, олімпіади, турніру та інше.
- характеризувати природні ресурси території та об'єкти ПЗФ, знати їх географію;
- аналізувати стан використання природних ресурсів та природоохоронної роботи у межах своєї місцевості.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, що становить 4,0 кредитів ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Методичні основи краєзнавчо-туристичної роботи

Тема 1. Введення в краєзнавчо-туристичну діяльність

Вступ. Теоретико-методологічні засади краєзнавчо-туристичної роботи. Об'єкт та предмет краєзнавчо-туристичної діяльності. Основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи на сучасному етапі. Функції та види туристсько-краєзнавчої діяльності.

Тема 2. Історія краєзнавчо-туристичної діяльності.

Історія розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності. Розвиток краєзнавчо-туристичної діяльності у XVIII—XIX ст. Основні тенденції розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності від початку XX ст. до сьогодення.

Тема 3. Нормативно-правова база та кадрове забезпечення краєзнавчо-туристичної діяльності.

Класифікація туристських організацій. Нормативно-правова база світу та України. Кадрове забезпечення.

Тема 4. Краєзнавчо-туристичні ресурси

Роль краєзнавчо-туристичних ресурсів у туристській діяльності та їх класифікація. Краєзнавчо-туристичні ресурси світу. Рекреаційний потенціал.

Тема 5. Рекреаційні ресурси України

Природно-ресурсний потенціал земель рекреаційного, курортного та природоохоронного значення. Територіальна структура рекреаційного комплексу України. Курортна система України. Рекреаційна система Одеської області. Історико-архітектурне середовище людини і рекреація.

Тема 6. Напрями краєзнавчо-туристичної діяльності у навчальних та позанавчальних закладах.

Основні принципи краєзнавчої діяльності і туризму в навчальних закладах різних рівнів. Організація туристсько-краєзнавчої діяльності у школах та позашкільних навчальних закладах. Розвиток туристсько-краєзнавчої діяльності у вищих навчальних закладах України.

Змістовий модуль 2. Організація краєзнавчо-туристичної роботи

Тема 1. Основні види і організаційні форми краєзнавчо-туристичної роботи.

Види краєзнавчо-туристичної роботи залежно від способу пересування, за змістом, за метою, за тривалістю, за організацією подорожі. Форми краєзнавчо-туристичної діяльності: прогулянка, екологічна стежка, похід, екскурсія, експедиція, зліт, гурток, секція, клуб, товариство. Різновиди екскурсій. Категорії складності походів.

Тема 2. Методика проведення шкільних навчальних і позанавчальних екскурсій.

Мета і задачі екскурсії. Різновиди краєзнавчих екскурсій. Час проведення екскурсії; вікові особливості екскурсантів; ступінь їх поінформованості; мета проведення екскурсії. Підготовка екскурсії. Екскурсійна програма. Екскурсійні об'єкти, засоби наочності. Маршрут екскурсії, конспект розповіді. Підведення підсумків.

Тема 3. Методика проведення туристичних походів.

Цілі та особливості туристичного походу, організація походу, основні етапи, вибір району та планування маршруту, комплектування групи, підготовка документації, розподіл обов'язків між членами групи, підготовка спорядження, організація харчування, організація медичного забезпечення, рух групи на маршруті, категорійні туристські походи, основні вимоги до організації бівуаку.

Тема 4. Методика проведення краєзнавчо-туристичних експедицій.

Краєзнавча експедиція як ефективна форма організації досліджень рідного краю. Експедиційні дослідження: завдання, зміст і базові етапи. Галузеві та комплексні експедиції. Основні етапи експедиційних досліджень. Аналіз змісту дослідницьких робіт в межах трьох етапів: підготовчого, польового та камерального.

Тема 5. Організація роботи шкільного краєзнавчого гуртка.

Організація та методичні особливості роботи гуртків. Мета краєзнавчого гуртка. Основні завдання. Програма роботи гуртка. Навчально-методичний план. Орієнтовний перелік обладнання для роботи краєзнавчого гуртка. Організація вивчення природи, населення і виробництва рідного краю. Топографічна і туристична підготовка гуртківців. Організація подорожей. Проведення краєзнавчих досліджень. Участь у конкурсах і змаганнях. Гурткова робота в системі МАН.

Тема 6. Шкільні краєзнавчі кутки та музеї.

Організація і діяльність шкільного музею, функції і форми роботи музею, Створення шкільного краєзнавчого музею на базі шкільного кабінету географії на основі зібраної учнями та вчителями колекції. Пошуково-дослідний напрям діяльності шкільного краєзнавчого музею (вивчення історії та природи краю, проведення експедиційних досліджень, складання анкет і опитування населення, пошук, вивчення і поповнення колекцій музею новими експонатами).

Тема 7. Проведення масових шкільних краєзнавчо-туристичних заходів

Особливості організації туристичних змагань і зльотів: вибір місця, забезпечення водою, дровами, під'їзду учасників, планування дистанцій, підготовка обладнання, забезпечення безпеки учасників, медичного обслуговування, підготовка роботи суддів, організація конкурсів, розважальної програми, підведення підсумків і нагородження переможців. Організація туристських походів вихідного дня – відбір учасників, маршрути руху, перевірка знань і вмінь учасників в техніці орієнтування на місцевості, рух з

подоланням перешкод на пересіченій місцевості, техніці туристського бівачу і в знанні прийомів надання долікарської допомоги потерпілому.

Тема 8. Планування шкільної краєзнавчо-туристичної роботи

Структура тематичного плану краєзнавчо-туристичної роботи залежно від віку учнів. Організаційна робота (гуртки, походи, експедиції, експонати музею, документація, обладнання, участь у конкурсах і змаганнях тощо). Підготовка керівників і активу (семінари класних керівників, керівників гуртків, вчителів географії, історії, фізичного виховання, участь в роботі семінарів, курсів тощо). План масових заходів (походи вихідного дня, тиждень туризму, шкільна краєзнавча конференція, участь в районних змаганнях, зльоті, конкурси на кращий клас з ТКД).

3. Рекомендована література

Основна

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування./ О.О. Бейдик – К.: Київ. ун-т, 2001. – 395 с.
2. Дегтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму / В. Д. Дегтяр - К.: Науковий Світ, 2003.-203 с.
3. Дудорова Л. Ю. Організація краєзнавчо-туристичної діяльності. Курс лекцій. [навчально-методичний посібник] / Л. Ю. Дудорова, В. В. Романенко – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009.- 116 с.
4. Кашуба Я. М. Формування системи дитячого оздоровлення і туризму: монографія. Львів: ПАІС, 2007. 293 с.
5. Колотуха О.В. Ресурсний потенціал дитячо-юнацького туризму в Україні. – К.: Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2005. – 116 с.
6. Колотуха О.В., Онищенко Є.В. Навчально-методичний комплекс курсу «Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи». – Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 2016. – 32 с.
7. Пангелов В. А. Аспекти підготовки фахівців з туристсько-краєзнавчої роботи в педагогічних ВНЗ / В. А. Пангелов // Туризм у ХХІ ст. - К.: Знання України, 2002. - С. 334-437.
8. Пангелов Б. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. 2010. Київ: Академвидав. 248 с.
9. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство/ Навчальний посібник., 2-е видання доповнене та перероблене. -К,: «Альтерпрес», 2007.-346с.
10. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський./ за ред. проф. Ф.Д. Заставного. – 2-ге вид., виправл. – К: Знання, 2008. – 575 с.
11. Полторак В.М. Туристичне краєзнавство України. Метод. рек. Одеса, 2013.- 46 с.
12. Полторак В.М. Керівництво з інтерпретації природоохоронних територій / [Федорончук Н.О. та ін.] Одеса : СПД, 2013. – 235 с.
13. Полторак В.М. Історія музейної справи в Україні. Метод. рек. Одеса, 2012.- 57 с.

Додаткова

1. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм: [навч. посіб] / Ю. А. Грабовський, О В. Скалій, Т. В. Скалій. – Т.: Богдан, 2009. – 304 с.
2. Денисенко Н. Ф., Аксьонова О.П. Через рух – до здоров'я дітей : навч.- метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 88 с.
3. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм : навчальний посібник / О. Ю. Дмитрук, Ю. В. Щур. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: Альтерпрес. – 2008. – 280 с.
4. Основи оздоровчо-спортивного туризму. В.Д. Дегтяр. Навчальний посібник. Київ, Наук. світ, 2003 р, – 70 – 73.

5. Організація та методика оздоровчої фізичної культури і рекреаційного туризму: Навчальний посібник / Жданова О.М., Тучак А.М., Поляковський В.І., Котова І.В. – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ “Вежа” Державного університету імені Лесі Українки, 2000. – С. 175- 233.
6. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посіб./ Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
7. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник / В. К. Федорченко, І.М. Мініч - К.: Дніпро, 2000. -С. 136.
8. Холловой Дж. К., Тейлор Н. Туристический бизнес: Пер. с 7-го англ. изд. — К.: Знання, 2007. — 798 с.
9. Фок С. Краєзнавство в системі народної освіти. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2001. №13. С. 7–8.

Електронні інформаційні ресурси

1. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://portal.prolisok.org/osvita_ukraine_xxi.html.
2. Закон України про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page3>
3. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
4. Інструкція щодо організації та проведення екскурсій і подорожей з учнівською та студентською молоддю. Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1341-14#Text>
5. Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.menr.gov.ua
6. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
7. Педагогічне краєзнавство - Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kraeznavstvo.at.ua/>
8. Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії навчальних закладі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1342-14#Text>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Екзамен.

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточний і підсумковий (екзамен) контроль знань студентів, оцінювання виконання ними практичної і самостійної роботи та завдань.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється закладом вищої освіти. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.
3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.
4. Зкладами вищої освіти можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю закладу вищої освіти.
5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).